

RECENZE

Hans Julius Wolff, Die banknotarielle Urkunde des römischen Ägypten. / Tirade a parte de Estudios jurídicos en homenaje al Profesor Santa Cruz Teijeiro/, Valencia 1974, pp. 593-605.

Jak sdělil H.J.Wolff autorovi anotace na XIV.Mezinárodním kongresu papyrologů v Oxfordu 1974, připravuje s kolektivem odborníků kompendium, jež má shrnout nové, porůznu publikované poznatky právní papyrologie a zpřístupnit je obecněji. Doplnit tím starší díla, zejména R. Taubenschlaga, *The Law of Greco-Roman Egypt in the Light of the Papyri* (2. vyd., 1955), je už delší dobu naléhavé.

Jako ukázka (Vorabdruck) stati pro kompendium, jež bude mít název *Handbuch des Rechts der griechischen Papyri*, je uveřejněna v hořejší počtě tato studie. Zabývá se zvláštní formou notářského zachycení obchodních jednání, která prováděly v Egyptě banky (trapezai, po případě bankéři - trapezitai), požívající veřejné víry. Jejich záznamy o příslušných úkonech, jimiž byly platy buď v hotovosti anebo žírem jen účetně prováděné, přistupovaly tak jako třetí forma notářského osvědčení k jinému způsobu, prováděnému státním notářstvím anebo soudem. Technickým termínem jak pro úkon, tak pro jeho účetní zápis do knih banky, tak pro její osvědčení klientovi byla "diagrafé".

H.J.Wolff sleduje vývoj institutu od nejstarší známé diagrafé (Nikarety z Orchomenu z rozhraní 3.-2. stol. př. n. l.) i mimo Egypt a věnuje hlavní pozornost problému, k němuž zavdalo podnět vědecké rozlišování mezi tzv. nesamostatnou a samostatnou diagrafou. O oné se mluví, jestliže se bankovní úkon výslovně odvolává na jinde uskutečněné jednání, zpravidla kauzální, o této, když osvědčuje spolu s bankovní operací též její důvod a účinky. Samostatná diagrafé se hromadněji vyskytuje v papyrových nálezech počínajíc koncem 1. stol. n. l., a otázka je, zda se tak děje díky výslovnému autoritativnímu zrovnoprávnění banky do veřejné víry s osvědčením státního či soudního notářství, anebo díky spontánní oblibě klientů. Pro tuto alternativu, leč jen jako pravděpodobnou, se rozhoduje Wolff. Zabývá se ještě skutečností, že význam samostatné diagrafé přesáhl od počátku 2. stol. n. l. její původní pouze ověřovací funkci. Setkáváme se tím s diagrafou fiktivní, v níž se uvádějí někdy jednání, která s bankovní operací (převodem) mají málo anebo

vůbec nic společného. Koncem 3. stol. n.l. přestalo se jí, stejně jako obou jiných notářských osvědčení používat.

Jiří Cvetler

Hans Julius Wolff, Juristische Gräzistik-Aufgaben, Probleme, Möglichkeiten, in: Symposion 1971, Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte, Köln 1975, str. 1-22

Přednáška předního představitele nynější právní grécistiky, emeritního profesora university ve Freiburgu (Breisgau), vyšla doplněna poznámkami jako úvodní příspěvek ve sborníku, jehož byl H. J. Wolff iniciátorem. Sborník obsahuje na téměř 400 stranách dalších 17 příspěvků řeckých, německých, francouzských a italských historiků, převážně právních, ale i obecných a filologů. Svědčí to o zájmu, kterému se v jejich zemích toto studium těší.

Tema Wolffovy přednášky je pozoruhodné pro svou programickou povahu. Klade několik otázek stěžejního významu, na některé odpovídá jednoznačně, u jiných jeho "non liquet" svědčí o vzácně střízlivém postoji k oboru, jemuž zasvětil celoživotní práci. Uznává, že k poznávání řeckého práva nemůžeme zcela odmítnout romanistický přístup, ale musíme se varovat, abychom imputovali Řekům samým, že jejich právní myšlení procházelo romanistickými cestami. Historik řeckého práva musí tedy hledat jeho vlastní právněpolitické cíle i myšlenkové představy.

Wolff analyzuje především předpoklady duchovních dějin. Pozastavuje se nad známou, ale nápadnou skutečností, že Řekové ani ve vlasti, ani v helénistických státech nedospěli k vybudování skutečné právní vědy. Nebylo právního stavu, nebylo vyučování právům, leda u rétorů. Též lze v kautelárních i procesních juristech shledat toliko právní techniky. Wolff varuje před přenášením anachronických, spekulativních dohadů, které nelze doložit prameny, a na několika příkladech ilustruje jeho omyly.

Za další zásadní pokládá otázku, jaký smysl a cenu má klást a řešit v řeckých právních dějinách dogmatické problémy. Odpovídá, několika argumenty, že ptát se po nich je vzhledem k shora uvedenému zcestné. Má tedy vůbec smysl, aby se řeckým právem právní historik zabýval? Má, neboť i Řekům byly zcela jistě imanentní určité základní právní představy, třeba zůstaly někdy nevyjádřeny. Z toho vyplývají pro právního grécistu zvláštní úkoly, a Wolff některé z nich vypočítává. Mezi nimi je vystopovat, jak dovedla kautelární praxe použít archaických forem pro nové životní potřeby, nebo jak ovlivňovaly ekonomické, hospodářské

a politické poměry právní instituce. Jako temata předkládá zejména nepřítomnost aténského oiku u jiných Řeků a právní diferencovanost nesvobodných lidí.

Posléze se Wolff zabývá otázkou jednoty či roztříštěnosti "řeckých právních dějin". Připouští, že některé rozdíly v institucích jednotlivých právních řádů jsou hluboké, ale jednota tkví ve společných charakteristických základních představách. Je to státně organizační princip vtělený v polis, jsou to některé, všem Řekům běžné právní pojmy, publicita závažných právních jednání (i zde se projevuje jejich smysl pro společnost) a notariát v helénistické epoše, konečně i společná právní řečtina - koiné. Jako nejnaléhavější a společné úkoly filologů a právníků jmenoval uspořádat slovník řecké právní mluvy a vydat nové komentáře k soudním řečem.

Kromě Wolffovy přednášky zasluhují, aby byly aspoň názvy uvedeny tři obecnějšího významu: Johannes Triantaphyllopoulos, Rechtsphilosophie und positives Recht in Griechenland (str. 23-66), Eberhard Ruschenbusch, Die Quellen zur älteren griechischen Geschichte, ein Überblick über den Stand der Quellenforschung unter besonderer Berücksichtigung der Belange des Rechtshistorikers (67-78), Johannes Hermann, Verfügungsermächtigungen als Gestaltungselemente verschiedener griechischer Geschäftstypen (321-332).

Jiří Cvetler

Jaromír Kincl, Otroci ve franckých právních pramenech 6. a 8. století, Universita Karlova, Praha 1973 /1974/, 299 s.

Vyvrcholením, byť jistě nikoli konečným slovem v autorově bádání o společenských vztazích germánských kmenových svazů na přechodu z antiky do středověku ve střední a západní Evropě, je tato monografie. Autorova činnost zaměřovala se již řadu let na jednotlivé ony svazy, jmenovitě na Vizigóty, sice se zaostřením na otázky právní, ale s přihlížením k otázkám diplomatiky, ekonomiky a ostatní historické problematiky. V hořejším spise se opírá tedy o bohaté zkušenosti v práci s prameny, zejména listinnými, i o kritický vytříbený cit pro jejich hodnocení a využití. Dlužno uvítat, že alespoň v ruském a německém shrnutí se s jeho výsledky mohou seznámit i členové evropské vědecké obce. Jsou to sice hlavně Němci a Francouzi, kteří se hlásí k franckému dědictví, ale díky sovětským vědcům, jimž byl do nedávna v čele A. I. Něusychin, trvá i v sovětské vědě živý zájem o tuto problematiku.